

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL X, NO 20, STIP, 2025

ГОД. 10, БР. 20
ШТИП, 2025

VOL. X, NO 20
STIP, 2025

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 10, Бр. 20
Штип, 2025

Vol. 10, No 20
Stip, 2025

PALMK, VOL 10, NO 20, STIP, 2025

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску Урлика, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет „Јурај Добрила“ во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет
Џулијан Чен, Универзитет Куртин, Австралија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delcev University, Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania
Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania
Sunčana Tuksar, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia
Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany
Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt
Julian Chen, Curtin University, Australia

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Ева Ѓорѓиевска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска
Натка Јанкова-Алаѓозовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Ева Ѓорѓиевска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>. Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.
Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochorovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Eva Gjorgjievska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska
Natka Jankova-Alagjozovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Eva Gjorgjievska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krstе Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>
Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Ранко Младеноски, главен и одговорен уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Ranko Mladenoski, Editor in Chief of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 **Natasha Stojanovska-Ilievska**

MACEDONIAN STUDENTS' ATTITUDES TO ENGLISH: A COMPARATIVE PERSPECTIVE ACROSS REGIONS

25 **Vesna Prodanovska-Poposka**

THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF TIKTOK SLANG IN ADOLESCENT IDENTITY CONSTRUCTION AND PEER RELATIONSHIPS

33 **Şükriye Duygu Çağma**

KUZEY MAKEDONYA TÜRK AĞIZLARINDA ZARF-FİİL VE BİRLEŞİK ZARF-FİİL YAPIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Şükriye Dujgu Cagma

CONVERBS AND COMPOUND CONVERB FORMATION IN THE TURKISH DIALECTS OF NORTH MACEDONIA

43 **Doris Sava**

DEMO: DEUTSCH MACHT MOBIL. AUF DEN SPUREN DER DEUTSCHEN SPRACHE IN URBANEN RÄUMEN MIT AUTOCHTHONEN MINDERHEITEN. HERMANNSTADT UND SIEBENBÜRGEN ALS FALLBEISPIEL

Doris Sava

DEMO: GERMAN IN MOTION. LINGUISTIC TRACES OF GERMAN IN URBAN SPACES WITH AUTOCHTHONOUS MINORITIES. THE CASE OF TRANSYLVANIA

53 **Seyfettin Özdemirel**

YABANCI KÖKENLİ TIP TERİMLERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDAKİ VARLIĞI

Seyfettin Özdemirel

THE PRESENCE OF FOREIGN-ORIGIN MEDICAL TERMS IN TÜRKİYE TURKISH DIALECTS

- 61 Luciana Guido Shrempf**
SU ALCUNE DEVIAZIONI LESSICALI PIÙ FREQUENTI RICONTRATE
IN TRADUZIONI ITALIANE SCRITTE E ORALI SVOLTE DA DISCENTI
MACEDONI DI ITALIANO LS
Luciana Guido Shrempf
SOME OF THE MOST FREQUENT LEXICAL ERRORS MADE IN WRITTEN
AND ORAL TRANSLATION BY MACEDONIAN LEARNERS OF ITALIAN
LS

- 75 Sonila Sadikaj, Anxhela Belkovi**
VERBALISIERUNG DER EMOTION „FREUDE“ IM DEUTSCHEN UND
ALBANISCHEN. EINE PHRASEOLOGISCHE STUDIE IM LICHT DER
KOGNITIVEN LINGUISTIK
Sonila Sadikaj, Anxhela Belkovi
VERBALIZATION OF THE EMOTION “JOY” IN GERMAN AND
ALBANIAN. A PHRASEOLOGICAL STUDY IN THE LIGHT OF COGNITIVE
LINGUISTICS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 87 Ала Шешкен**
80 ГОДИНИ СЛОБОДЕН РАЗВОЈ НА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА:
РАЗМИСЛУВАЊА И ТЕОРЕТСКИ ЗАБЕЛЕШКИ
Ala Sheshken
80 YEARS OF UNRESTRICTED DEVELOPMENT OF MACEDONIAN
LITERATURE: REFLECTIONS AND THEORETICAL NOTES
- 99 Марија Ѓорѓиева-Димова**
ТАМУ КАДЕ ШТО ИМА ГЛАС, ИМА И ГОВОРНИК!
Marija Gjorgjieva-Dimova
WHERE THERE IS A VOICE, THERE IS A SPEAKER!
- 111 Данка Јовева**
ФОРМАЛНАТА СЕМАНТИКА И ЗНАЧЕЊЕТО ВО ЛИТЕРАТУРНИОТ
ДИСКУРС: МЕЃУ ПРЕЦИЗНОСТА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈАТА
Danka Joveva
FORMAL SEMANTICS AND THE MEANING IN LITERARY DISCOURSE:
BETWEEN PRECISION AND INTERPRETATION
- 121 Kristiawan Indriyanto, Wahyu Ningsih, Darman Pangaribuan**
POSTCOLONIAL ECOLOGIES: REPRESENTING SLOW VIOLENCE IN
DARI RAHM OMBAK AND THE *HOUSE OF MANY GODS*
- 133 Dian Syahfitri, Khairil Anshari, Arianto Arianto, Sartika Sari**
GENDER, HERITAGE, AND SUSTAINABILITY: INTEGRATING NORTH
SUMATRAN ORAL LITERATURE INTO EDUCATION FOR SUSTAINABLE
DEVELOPMENT

- 145 Luisa Emanuele**
DAL MITO CLASSICO ALLA NARRATIVA CONTEMPORANEA: ARIANNA
NELLA RISCrittURA DI J. SAINT
Luisa Emanuele
FROM CLASSICAL MYTH TO CONTEMPORARY NARRATIVE: ARIADNE
IN THE J. SAINT'S REWRITING
- 157 Алирами Ибраими, Махмут Челик**
РАЗВОЈОТ НА ТУРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ВО МАКЕДОНИЈА ВО
ОСМАНЛИСКИОТ ПЕРИОД
Alirami İbraimi, Mahmut Çelik
THE DEVELOPMENT OF TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA
DURING THE OTTOMAN PERIOD
- 167 Славчо Ковилоски**
ПСЕВДОНИМИТЕ, ИНИЦИЈАЛИТЕ И АНОНИМИТЕ ВО
МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ ОД ПРВАТА ПОЛОВИНА НА ХХ ВЕК
Slavcho Koviloski
PSEUDONYMS, INITIALS AND ANONYMS IN MACEDONIAN
LITERATURE FROM THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY
- 175 Ивана Велкова**
ХУМАНИСТИЧКИТЕ АСПЕКТИ ВО РОМАНОТ „КАЛЕШ АНЃА“ ОД
СТАЛЕ ПОПОВ
Ivana Velkova
THE HUMANISTIC ASPECTS IN THE NOVEL “KALESH ANGJA” BY
STALE POPOV
- 187 Aterda Lika, Lindita Kazazi**
LA PAROLA NEGATA: L'OPERA ERMETICA E TRADUTTIVA DI ZEF
ZORBA TRA CENSURA, SILENZIO E MEMORIA POETICA
Aterda Lika, Lindita Kazazi
THE DENIED WORD: THE HERMETIC AND TRANSLATIONAL WORK OF
ZEF ZORBA BETWEEN CENSORSHIP, SILENCE AND POETIC MEMORY
- 197 Osman Emin, Nurlana Mustafayeva**
İKİCOĞRAFYA, TEKRUH: İLHAMİEMİNVEBAHTİYARVAHAPZADE'NİN
ŞİİRLERİNDE TASAVVUFİ DERİNLİK
Osman Emin, Nurlana Mustafayeva
TWO GEOGRAPHIES, ONE SOUL: SUFISTIC DEPTH IN THE POETRY OF
ILHAMI EMIN AND BAHTİYAR VAHAPZADE
- 209 Lorita Fejza, Seniha Krasniqi**
OTHERNESS AND GENDER PERFORMATIVITY IN JOYCE'S *DUBLINERS*
AND *ULYSSES*

КУЛТУРА / CULTURE

- 223 Владимир Илиевски**
„НАЧЕРТАНИЈЕ“ НА ИЛИЈА ГАРАШАНИН И ПРЕМОЛЧУВАЊЕТО НА
МАКЕДОНИЈА
Vladimir Ilievski
ILIJA GARAŠANIN’S “NAČERTANIJE” AND THE INTENTIONAL
OMISSION OF MACEDONIA
- 233 Ekaterina Namicheva-Todorovska, Petar Namichev**
THE ROLE OF SUSTAINABLE ARCHITECTURE IN REVITALIZING
URBAN AREAS: BALANCING PRESERVATION AND INNOVATION

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 247 Виолета Јанушева, Јове Д. Талевски, Маја Јанушева**
ОБЈЕКТИВНОСТА ВО ОЦЕНУВАЊЕТО НА ПОСТИГАЊАТА НА
УЧЕНИЦИТЕ
Violeta Janusheva, Jove D. Talevski, Maja Janusheva
THE OBJECTIVITY OF THE STUDENTS’ ACHIEVEMENTS ASSESSMENT
- 257 Andreja Retelj**
LEHRENDE WERDEN. WIE DAF-LEHRAMTSSTUDIERENDE IHRE
LEHRERROLLE IM PRAKTIKUM WAHRNEHMEN
Andreja Retelj
BECOMING A TEACHER: HOW PRE-SERVICE GFL TEACHERS PERCEIVE
THEIR TEACHER ROLE DURING THE PRACTICUM

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 269 Брикена Цафери, Гзим Цафери, Билјана Ивановска, Сашка Јовановска**
ПРЕГЛЕДИ И АНАЛИТИЧКА РЕФЛЕКСИЈА ЗА ПРОЕКТОТ: „СОВРЕМЕНИ
ПРИСТАПИ ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО НА ИНТЕРКУЛТУРНАТА
ПРАГМАТИКА И НЕЈЗИНА ПРИМЕНА ВО НАСТАВАТА – ОД НАУЧНИ
КОНЦЕПТИ ДО ПРАКТИЧНА РЕАЛИЗАЦИЈА“
Brikena Xhaferri, Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska, Sashka Jovanovska
REVIEW AND ANALYTICAL REFLECTION ON THE PROJECT:
“CONTEMPORARY APPROACHES IN INTERCULTURAL PRAGMATICS
RESEARCH AND ITS APPLICATION IN TEACHING – FROM SCIENTIFIC
CONCEPTS TO PRACTICAL IMPLEMENTATION”

ДОДАТОК / APPENDIX

- 281 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ**
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ТАМУ КАДЕ ШТО ИМА ГЛАС, ИМА И ГОВОРНИК!

Марија Ѓорѓиева-Димова
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје
marija.gorgieva@flf.ukim.edu.mk

Апстракт: Појдовните премиси¹ на истражувањето се однесуваат на тезата за интерпретативните потенцијали на историскиот роман во однос на историјата и на нејзините историографски верификации. Теориските рамки на истражувањето се темелат врз концепциите на историскиот роман понудени од страна на Линда Хачион, Брајан Мекхејл, Елизабет Веселинг кои ќе бидат интерпретативно применети врз романот *Обвинети: Вјера Гран* на полската авторка Агата Тушињска. Интерпретативниот фокус е поставен врз наративните постапки што ги артикулираат (ре)интерпретативните релации на романот на Тушињска со историјата и (мета)интерпретативните релации со постојните текстуализации на историјата, како и врз нивните епистемолошки и (пост)мемориски импликации.

Клучни зборови: *ревизионистички историски роман, интерпретација, историја, постмеморија.*

Теориски контекстуализации

Современиот историски роман, како парадигматична реализација на интердискурзивните релации меѓу книжевноста и историографијата, артикулира еден од клучните аспекти во романескното навраќање кон минатото: неговото ревидирање, сфатено како проблематизирачко преиспитување, како фикциско пополнување на „темните места“, како огласување на некажаното, на замолченото, на заборавеното. Романескната ревизија го активира двојниот процес на (ре)интерпретација на историската стварност и на (мета)интерпретација на понудените текстуализации и фактографски верификации на историското минато. Тезата за интерпретацијата во историскиот роман е втемелена врз премисите за проблематизирачката актуализација на историјата: таа е достапна преку нејзините текстуални траги, што ја имплицира интерпретацијата како елементарна процедура на поставување кон текстовите (од и за минатото), со цел нивно значенско обликување кое, пак, е историски контекстуализирано. Иманентниот жанровски потенцијал на историскиот роман да интериоризира модели на толкување на историјата го има предвид и Брајан Мекхејл, елаборирајќи го двојниот ревизионистички однос на

¹ Насловот на трудот е цитат од расказот *Автобиографија: снимена проза* на американскиот автор Џон Барт.

постмодернистичкиот историски роман: прво, во насока на ревидирање на содржината на историските записи (интертекстуално индицираниот однос кон историските текстови) и, второ, во насока на ревидирање на конвенциите на традиционалниот историски роман (метатекстуално индицираниот однос кон книжевната/ жанровската традиција). Прашањето на интерпретацијата е поврзано и со епистемолошките аспекти во текстот, поврзани со достапноста на минатото и со начините и можностите на циркулација на знаењето. Во романите, епистемолошките теми („достапноста и преносот на знаењето, различното структурирање на знаењето од различни перспективи, проблематизациите на 'незнаењето' или на лимитите на знаењето“) (McHale, 2001, стр. 9) се артикулираат низ соодветните наративни постапки (мултипликацијата и јукстапозицијата на различните гледишта или употребата на недоверливите перспективи), со што се нагласуваат процесите на осмислување на минатото низ (ре) интерпретативните филтри. „Дури и кога се обидуваме да го разбереме минатото, ние сме обликувани од сопственото време и од околноста, па минатото го гледаме низ призма на нашето предзнаење и видокруг“ (Hutcheon, 2003, стр. 48). Херменевтичките проблематизации на односот минато – сегашност се илустрираат и низ дистинкцијата настан – факт. Ако „фактите се настани на коишто сме им дале значење“ (Hutcheon, 2003, стр. 54), тогаш историски различните перспективи деривираат и различни факти од истите настани, па романите самосвесно го тематизираат процесот на продуцирање, односно на дискурзивно конструирање на фактите што, пак, се реализира преку интерпретативното филтрирање на текстовите. Проблематизирајќи ги селективно-интерпретативните процедури врз кои почива изведбата на фактите во однос на настаните, во фокусот на вниманието се поставени процесите на правење смисла на настаните, односно процесот на „разбирањето на историјата низ интерпретација“ (Wesseling, 1991, стр. 90).

Интерпретативните процеси во историските романи се индицирани и преку употребата на одделните постапки, како на пример, интертекстуалноста и апокрифноста. Сугерирајќи ја рамноправната интертекстуална обележаност на историјата и на книжевноста кои во сопствениот текстуален комплекс ги интегрираат текстовите од и за минатото, историските романи го нагласуваат не само процесот на текстуалната трансмисија, туку и процесите на интерпретација, т.е. на создавање смисла. Интертекстуалноста, сугерирајќи ја текстуалната (само)свест за постојните (книжевни и историски) текстуализации на минатото и обезбедувајќи ја неговата актуелна, ревидирачко-алтернативна репрезентација, ја афирмира и врската со минатото – текстуално и херменевтички. Апокрифната историја (McHale, 2001) е постапка која ги реализира интерпретативните елементи во историските романи, изложувајќи ги „имагинативните маневри на интерпретацијата *post festum*“ (Wesseling, 1991, стр. 168) и откривајќи ги и субјективните деформации на историјата во епистемолошки категории. Апокрифната ревизија е двојна

проблематизација на она што има статус на официјална верзија. Прво, преку дополнување на историските записи со цел да се актуализира она што било превидено, потиснато или заборавено, при што се оперира во т.н. „темни места“ на историјата. Второ, преку поместувањата во однос на официјалната историја, што се реализира преку кршење на ограничувањата на „темните места“ на историјата. И двете варијанти апокрифност имаат заедничка цел – да ја воспостават напоредноста меѓу официјално прифатената верзија на историјата и друга различна верзија, така што тензијата меѓу двете верзии (официјалната и апокрифната, историографската и романескната) индуцира форма на „онтолошко треперење меѓу двата света“ (McHale, 2001, стр. 90).

Интерпретативни контекстуализации

Наративната структура на *Обвинетија: Вјера Гран* (2010) на полската авторка Агата Тушињска е реализирана низ постапката апокрифна историја, чијшто ревизионистички предзнак „ја проблематизира официјалната верзија на настаните преку дополнување на историските записи, со цел да се реставрира она што било превидено, загубено или потиснато“ (McHale, 2001, стр. 90). „Темното место“ од коешто поаѓа Тушињска е наводното колаборационистичко минато на полската пејачка со еврејско потекло Вјера Гран (1916–2007) кое било предмет и на судски процес. Имено, Гран, која за време на нацистичката окупација настапувала во варшавското гето во популарната кафеана *Умејносьи* и која успеала да преживее, во поствоената атмосфера на прогон на воени злосторници и на соработници, била обвинета за соработка со окупаторот.² Судскиот процес завршил со отфрлање на обвиненијата, но и со неповолности врз нејзината музичка кариера која била под товарот на „гестаповскиот предмет“. „Темното место“ во Грановата биографија го посочува и Тушињска: „Дури и по половина век овој предмет побудува невкус. Се завива низ меандрите на недореченото и на инсинуациите. Не знам што навистина се случило во гетото меѓу Вјера и главните антагонисти. Ги знам нивните обвинувања и реперкусиите. Ги знам наредните изјави, релации, варијанти на озборувањата. Светот на кажи-речи што со текот на годините расте и опфаќа сè пошироки кругови. Кои се обвинителите и какви докази имале за нејзините ‘престапи’? Кому му е дозволено да ги суди оние што се спасиле? Имам впечаток дека некому, од некакви причини му значело да ги разгорува и да ги поддржува непријателските чувства кон неа. Како некој да сакал да го сокрие сопственото минато, да префрли врз неа одговорност за сопствените вини. Да го сврти вниманието од своите подлости“ (2015, стр. 176). Дополнителен аспект во тоа „темно место“ е и релацијата на Гран со музичарот Владислав Шпилман кој во воените години бил ангажиран во истата кафеана како пијанист,³ а по војната Гран го посочува како еден од најактивните во нејзиното дифамирање. „Јас сум жртва... Тој направи

² Гран укажува на парадоксот дека е обвинета „за соработка со окупаторот што ми го имаше испотепано семејството“ (Тушињска, 2015, стр. 121).

³ Според Гран, таа му помогнала околу музичкиот ангажман во текот на воените години.

дека сум била курва... Грозни лаги. Сè испомешано, изманипулирано“ – ја коментира таа Шпилмановата книга. И авторката ги коментира Шпилмановите верзии, сугерирајќи ја нивната тенденциозност:⁴ „Изјавите на Владислав Шпилман во процесот на Вјера Гран не излегле од судската сала. Есента 1946 година излегоа неговите мемоари со наслов *Смртиџа на ѓрагоџи*. Во нив воопшто не го спомнува нејзиното име... На Владислав му успеало да преживее. Над половина век подоцна Роман Полански од неговата судбина направил филмски симбол. Во 1998 година, во Германија, се појави книгата на Шпилман, *Пијанисџи*... Ниту збор за Вјера Гран. Ниту за тоа дека специјално за неа во гетото ја напишал таа песна. Ја елиминирал од својата книга. Ја прогонил, ја депортирал од животот... Неговата верзија на настаните го освоила светот. Веќе не сум во состојба да потврдам дали била вистинита. Била негова, сопствена. Вјера во оваа слика била исечена како непријателите на народот од советските фотографии. Елиминирана од стварноста во која учествувала“ (Тушињска, 2015, стр. 205-206, 210, 214).

„Темните места“ во историјата се зумирани низ визурата на обвинетата која од ретроспективна и спознајно-ретроактивна дистанца е сопоставена на другите/туѓите верзии на случувањата, ревидирајќи ги од позиција на учесник/сведок кој добива глас да ја каже својата приказна. „Сакав да ја раскажам нејзината сторија на начин што може да ја засведочи некој којшто – како јас – не ја преживеал Војната“ (2015, стр. 351), вели Тушињска на крајот од книгата, во делот *Благодарностџи*. Гласот на неименуваниот говорник стои и на почетокот од романот, курзивно означен, навидум неповрзан со она што следува. Апокрифната историја, сфатена како „реакција на импулсот за враќање на загубените, на мајоризираниите групи во историскиот запис“, што претставува „главен аниматор на современите историски истражувања“ (McHale, 2001, стр. 91), го имплицира и создавањето алтернативна историја, сопоставена на верзиите, на обвиненијата, на клеветите и на озборувањата на другите сведоци-учесници и проучувачи/истражувачи. *Обвинетиџа: Вјера Гран* ја афирмира приказната и визурата на ексцентрираната – на жената, на уметникот, на гетоизираната, на преживеаната, на трауматизираната (нејзината мајка и сестра се жртви), на маргинализираната, на замолчената и на обвинетата, потврдувајќи ја тезата дека историјата, секогаш, има работа со перспективата. Ексцентрираната перспектива е двојно индикативна.

1. Тоа е позицијата на трауматизирианиот сведок и на неговото (не) веродостојно сведоштво, соопштено четириесет години подоцна, на 82-годишна возраст и со „медицинска дијагноза: синдром манијакално гонење... Нè слушаат и нè снимаат. Домарката е во заговор со нив. Изнесуваат што можат, она што за мене има вредност. Постојано ме надгледуваат“ (Тушињска, 2015, стр.141, 12), ги споделува Гран стравовите. „Сведочењето, особено она засновано врз меморијата, е привилигиран модус на пристап до минатото и до неговите трауматични случувања. Но, testimонијалниот исказ вообичаено е задоцнет, често по многу години, и нуди проникнување

⁴ Романот бил предмет на судски спор што го покренува семејството на Шпилман, сметајќи дека постхумно се нарушува неговиот углед.

во преживеаното искуство и во неговата трансмисија во јазикот и во гестовите“ (Лакапра 1998, стр. 11). Во случајот на Гран, сведоштвото е соопштено од маргините, од самоизолацијата во парискиот стан, тоа е полно со недоследности и со контрадикции, констатирани и од страна на Тушињска: „Не ме напушта впечатокот дека се движам по горчливата материја на нивното сеќавање, што варира и се менува, што повикувала во живот често во противречни контексти и за разни цели... Марек Еделман по многу години признава дека бил наведен да даде сведоштво против Вјера Гран... Не било првпат сеќавањата на спасените да се вкрстуваат и заемно да си противречат... Ги слушам изјавите на сведоците. Зборуваат за настани од пред одвај неколку години. Тешко им е да се сетат. Мајсторски се плеткаат по блиското минато... Не знам дали било така во стварноста, дали ова се случувало, единствено, во нејзиниот разболен ум“ (Тушињска, 2015, стр. 352, 128-129, 175, 255).

Посттрауматичното сведоштво ја актуализира релацијата минато – сегашност, имплицирајќи два важни аспекти: епистемолошката враменост на враќањето кон минатото и неговата текстуална посредуваност. Од една страна, станува збор за епистемолошките прашања што се поставени пред наративната репрезентација: „Како сегашноста може да го знае минатото; прашањето за знаењето за минатото артикулирано како процес на негова репрезентација, интерпретација и конструкција; прашањето за вистината и за нејзините дисперзии и мултипликации“ (Hutcheon, 2003, стр. 69). Романот, фокусирајќи ги исказите на недоверливиот сведок-учесник и коментарите на истражувачот, ја илустрира спрегата меѓу епистемолошките теми и постапките на нивна наративна артикулација, истакнувајќи ги процесите на разбирање и на осмислување на минатото кои, пак, се реализираат низ стратегиите на неговото (ре)интерпретативно филтрирање. Ретроактивното враќање кон минатото од страна на трауматизируваниот учесник и сведок, но и на истражувачот го сугерира епистемолошкиот скептицизам во однос на можноста да се стекне објективно знаење и конечна вистина за она што било. Тоа ќе го констатира и Тушињска: „Тешко е да се бориш со овој факт, со општото сведоштво. Јас сум беспомошна во однос на семејното ЗНАМ... Колку повеќе сум со неа, толку повеќе роварам, колку повеќе ми се отвораат документи од пред години толку помалку можам да сфатам. Толку повеќе се чувствувам беспомошна во однос на она минато“ (2015, стр. 127, 143).

Апокрифната историја го актуализира и проблематизирањето на конечната, единствената и аподиктичната Вистина, истакнувајќи го дисперзирањето на нејзината монолитност и мултиплицирањето на онолку вистини колку што има гледни точки, сведоштва, приказни: „Не можев да ја искажам сета вистина, дел морав да премолчам, бидејќи навистина ќе ме каменува“ (2015, стр. 326), признава Гран во врска со книгата што ја објавила, *Штафетата на јонизувачиите*, а за којашто Тушињска коментира дека „претставувала глас на очајот, последен обид за разгласување на сопствената вистина“. И авторката, во своите

истражувања, забележува дека Гран не ја зборува вистината,⁵ како што ќе ја констатира и сопствената неможност да дојде до конечната вистина во истражувањето: „Моите размислувања се разговор со секавањето, не со вистината. Бидејќи во граничните ситуации нема никаква вистина. Постојат нејзините индивидуални одблесоци. Не сум знаела дали општам со вистината или со некоја нејзина наредна пројава“ (Тушињска, 2015, стр. 176-177, 352). Од друга страна, премисата за текстуалната достапност на минатото подразбира дека неговото „присуство“ е посредувано преку текстуалните траги од/за минатото, но и условено од нивната релевантност во актуелниот миг што, пак, го сугерира истражувањето на историјата како ретроактивно толкување на нејзините текстуализации. Во *Обвинети*: *Вјера Гран* посредуваната достапност на минатото низ неговите текстуални траги и интерпретативниот однос кон нив е двојно филтриран за читателот: низ сведоштвото на Гран, но и низ коментарите на Тушињска: „Ендрю Грин, единствениот наследник на Вјера, уреди по смртта на Вјера да имам пристап до нејзината документација што ја имала оставено. Ми овозможи да ги користам, да изберам сè што мислам дека е важно (книги, ноти, плочи, фотографии, кореспонденција) и што ќе овозможи таа да биде подобро разбрана“ (2015, стр. 351). Текстуалниот комплекс од/ за минатото е колажно интерполиран во романот: јукстапонирањето на судски и архивски документи, мемоари, дневници, разгледници, транскрипти снимени ленти, (авто)биографски записи, цитати од весници, приватни писма, историски записи, интервјуа конструира нова значенска целина, отворајќи поинаков, (раз)личен агол на гледање на настаните.

Тезата на Лакапра дека „документите се текстови што ја дополнуваат или ја преработуваат реалноста, а не се само извори што ги откриваат фактите за таа реалност“ (1998, стр. 11) посочува две важни димензии на текстуализацијата на минатото: недоверливоста/валидноста на изворите и интерпретативниот процес низ кој тие се филтрираат. Елизабет Веселинг посочува три причини за ограничувањата што произлегуваат од селективноста на документаристичкиот модел на историјата: чисто случајна причина (во смисла дека имаме работа само со оние остатоци што преживеале); епистемолошка (во смисла дека актуелниот увид во минатото е детерминиран преку типовите прашања што им ги поставуваме на материјалните извори); политичка причина (во смисла дека историографскиот интерес е фокусиран врз оние индивидуи/коллективи кои успеале да сочинат историски записи) (1991, стр. 120-128). Овие варијанти се демонстрирани и во делото на Тушињска: дел од грижливо собираните документи ќе бидат уништени при поплавата на бродската кабина за време на патувањето на Гран кон Марсеј во 1952 година; Тушињска ги коментира своите соочувања со ограничениот документаристички модел на истражување, па во врска

⁵ „Не ја зборува вистината. Имала повеќе имиња. Благодарение на нив опстанала во ариевската документација“ (2015, стр. 29), коментира Тушињска, прегледувајќи ги лентите што Гран ги снимала за фондацијата „Стивен Спилберг“ во 1996 година, добиени десетина години подоцна во Њујорк, од една познајничка на Вјера.

со лекарската дејност на сопругот на Гран, Кажик, ќе забележи: „Сепак, архивските податоци заемно се противречни. Сметам дека во последниот документ едноставно е згрешено. Според сите други документи почнуваат да живеат во Бабице летото 1942... Ги читам повоените извештаи шеесет години подоцна. Дали ова ја намалува нивната јачина? Им ја одзема вредноста? Тежи поинаку на тасот на правдата? Дали обвинувањата фрлени во она време, затворени во картонските судски папки, подлегнале на преголема застареност?... До Закашевски не допреле никакви дојави на Вјера Гран, ама тоа не значи дека ги немало. Самата ги најдов. Колку се веродостојни? Премалку знаеме за нив. Седумдесет години по војната, без сведоците што прават грешки, со непотполни документи создадени од оние што содржат грешки, да се утврди што и да е како сигурно, не е можно“ (2015, стр. 107, 125, 300). Текстуалниот архив ги активира и херменевтичките процеси во пристапите кон историјата. Романот, преку автореференцијално изведените тематизации на сочинувањето факти, посредно, упатува на можноста од ретроспективно-интерпретативно преобликување на историјата, од реинтерпретативно пополнување на вакуумот што се отвора меѓу минатото и сегашноста, меѓу настаните и нивните наративни репрезентации. „Да се пишува историјата или историската фикција, еднакво, значи да се раскажува, да се (ре)конструира по пат на селекција и на интерпретација“ (Наџиоп, 1996, стр. 231). „Употребувам зборови од речникот на светот без војна. Ги прилагодувам на стварноста во којашто често ја губеле применливоста. Времето на холокаустот ги нарушило дамнешните принципи на однесување, ги разлабавило задолжителните морални норми. Во однос на наоѓањето во опасност без престан се измениле допуштените граници на етиката. Не е наше да судиме“ (2015, стр. 144), констатира Тушињска освестувајќи ја неминовната контекстуализација на сопствените истражувања. Херменевтичкиот процес е илустриран и преку наративниот модел: коментаторската рамка на Тушињска⁶ со која ги врамува и сведочењата на жртвата, но и на преостанатите сведоци и извори, го демонстрира и односот настан – факт, како манифестација на дискрепанцата меѓу „минатото какво што било“ и „минатото какво што го знаеме“ (Ankersmit, 1994, стр. 93), меѓу настанот и говорот за него. „Интерпретациите на поранешните настани ги менуваат формите според непознатиот план на потсвесната неизбежност“ (Тушињска, 2015, стр. 352). Дефинирањето на фактите како „настани што

⁶ Коментаторската рамка рефлектира и врз покомплексни прашања: за феноменот на сеќавањето, за хуманистичката димензија во граничните случаи како што бил холокаустот, за колаборационизмот, за улогата на уметникот во историските (воените) контексти и етичките избори пред коишто е исправен: „Сите сме колаборанти. Во помала или во поголема мера, во текот на еден ден и во текот на целиот живот. Се разликуваме според искуствата и според околностите во кои може да провериме колку досегаат границите на нашите компромиси. Историјата често нè става во контекст на трагични избори. Како да се прифати одговорност за фрагментите што изронуваат од сеќавањето? Од каде ли да се бара сигурност, кому да му се верува? Може никому. А можеби сеќавањето е функција на процесот и околностите на потсетувањето?“ (Тушињска, 2015, стр. 157, 128).

се наоѓаат под вербална дескрипција“ (Наџион, 1996, стр. 207),⁷ односно како „настани на коишто сме им дале значење“ (Hutcheon, 2003, стр. 54), ги потврдува фактите како механизми што посредуваат во интерпретативните поместувања од настаните: фактите се дискурзивна конструкција (а не реконструкција на настаните), со оглед на тоа што тие не се дадени, туку се конструираат преку прашањата што им ги поставуваме на настаните, па, следствено, различните перспективи деривираат и различни факти од истите настани: *Обвинети̃а: Вјера Гран* го демонстрира дискурзивното конструирање на фактите, реализирано низ интерпретативното филтрирање на текстовите (архивските документи), фокусирајќи го процесот на правење смисла на настаните. „Зборовите ги градат настаните, ги создаваат за подолго и потрајно отколку што се имаат случено во времето“ (Тушињска, 2015, стр. 213). На тој начин, се индицира херменевтичката врска минато – сегашност, поставувајќи го минатото како (проблематизирачки) предмет на знаење во сегашноста со фокус врз модалитетите на конструкција на фактите, откривајќи нови насоки на толкување на настаните. „Еве настани, односно факти, нивни варијанти и расипаниот телефон на повторувањата. Се одбиваат како ехо. Сè подалеку и посилено. Наредните фрагменти ги преработуваат претходните кадри. Ехата произведуваат еха“ (Тушињска, 2015, стр. 175).

Конечно, *Обвинети̃а: Вјера Гран* илустрира важни мнемонички функции што ги споделуваат историјата и книжевноста, видени како два мнемонички дискурси, како два медиуми на културната меморија. „Мемориите што се споделуваат внатре во рамки на генерациите, но и меѓу различните генерации се продукт на јавните повторливи акти на сеќавање, користејќи различни медиуми и жанрови, така што приказните (усни и пишани), сликите, музеите, спомениците, се во функција на креирање и на одржување на местата на меморија“ (Erlil/Rigney, 2006, стр. 111-112). Книжевноста го оживува минатото во нови приказни, а книжевните текстови како места на меморија го трансформираат личното паметење во колективно, го преобразуваат сведоштвото во уметност. Следствено, книжевните дела „помагаат да се продуцираат колективните мемории преку сеќавање на минатото во форма на наративи што, пак, го актуализира и прашањето како пишувањето (жанровските конвенции, реторичките склопови, наративните постапки) го обликуваат актуелниот поглед кон минатото“ (Erlil/Rigney, 2006, стр. 112). Но, чинот на сеќавање се случува во сегашноста и тоа не е само евоцирање на она што се случило во минатото, туку и манифестација на начинот на кој се сеќаваме во актуелниот миг. Освен тоа, сеќавањето е фрагментарно и селективно, полно со отсуства, тишини, грешки. „Текстот на меморијата е одреден и со она што го евоцира, но и со она што не го евоцира, не само со неговиот дискурс (што и како е кажано),

⁷ „Историчарот има работа со текстовите. Меѓу настанот 'онака како што се случил' и историчарот стои текстот и тоа на битен начин ја менува научната ситуација. Самиот тој ги создава фактите, стремејќи се да ја извлече од текстотвната реалност, а од приказната за настанот – настанот... Фактот е секогаш резултат на избор – од масата околни настани се бира оној што има значење... Фактот е настан на кој му е додадено значењето“ (Лотман, 2006, стр. 240-242).

туку и со тишината (со она што не е кажано), па се толкува не само она што е запаметено туку и она што е заборавено“ (Lešić, 2008, стр. 21). Тушињска го освестува комплексниот процес на сеќавањето и на заборавањето во индивидуалната и во колективната меморија кога ја споделува дилемата: „Зошто никогаш никој не споменал за домот за сирачиња на Вјера Гран? Ниту попатно, се објавиле стотици дневници и сеќавања од гетото, ниту подоцна. За ова нема збор ни во документите од гетото“ (2015, стр. 83).

Наративниот модел во романот го илустрира и односот меѓу примарната и секундарната меморија елаборирани од страна на Доминик Лакапра: структурата во којашто истражувачот низ интервјуата го восприема сведоштвото на Гран и потоа го коментира, го корелира со преостанатите сведоштва и го сугерира тој однос. Од една страна, поставена е примарната меморија на Вјера како меморија на личност која ги преживеала настаните и се сеќава на нив на одреден начин, полн со прекини и со празнини, во форма на негирање и на потиснување. Од друга страна, истражувачката позиција на Тушињска ја артикулира секундарната меморија како резултат на „критичката работа врз примарната меморија, она што истражувачот го споделува со другите кои не биле дел од настаните за кои се зборува, било од страна на личноста која има релевантни искуства или од страна на аналитичарот, посматрачот, историчарот како секундарен сведок“ (1998, стр. 21). Во однос на траумата, меморијата е секогаш секундарна, бидејќи слученото не е интегрирано во искуството или директно меморирано и настаните се реконструирани врз основа на нивните ефекти и траги. „Нема апсолутно непосреден пристап кон искуството дури и за примарните сведоци, а уште помалку за секундарните... Учесникот и посматрачот/истражувачот се среќаваат во секундарната меморија, која може да го земе местото или да ја дополни примарната меморија и да се интернализира како она што навистина е запаметено“ (LaCapra, 1998, стр. 21).⁸ Таа релација е содржана и во романот: „Вие сте орудие. Уво и пенкало, продолжение на мојата рака и очите, книговодител на моето минато“ (2015, стр. 15), ја објаснува Гран истражувачката позиција на Тушињска која кореспондира со позицијата на оној кој ја обликува секундарната меморија.

Токму во оваа точка концептот секундарна меморија на Лакапра е дополнет и со постмеморискиот аспект, елабориран од страна на Мариан Хирш. И самата припадник на постгенерацијата, односно на генерацијата деца на жртвите/преживеаните од холокаустот, Хирш го воведува поимот постмеморија за да го опише „односот на децата на преживеаните на културалната или на колективната траума кон искуствата на нивните родители, искуства што тие ги запаметиле единствено како приказни и слики со коишто пораснале, но коишто се толку моќни што тие ги

⁸ За Лакапра, сведочењето не е само извор за историјата, туку и ја предизвикува, актуализирајќи ги начините на кои историчарот/истражувачот станува секундарен сведок и уште повеќе, начините на негово вклучување во процесот на пренесување, емотивно вовлекувајќи се во сведоштвото на сведокот и одигрувајќи афективна реакција (1998, стр. 12). Тоа го истакнува и Тушињска: „Невообичаено силно и емоционално напрегнато беше нашето општење. Исполнето одеднаш и со чувства и со пречкања“ (2015, стр. 351).

конституираат како свои сопствени мемории“ (Hirsh, 1999, стр. 8). Како „структура на интергенерациска и трансгенерациска трансмисија на трауматично знаење и искуство“ (Hirsh, 2008, стр. 106), постмеморијата е обележана со: нејзината „темпорална и квалитативна разлика во однос на меморијата на преживеаниот“, со нејзината „секундарност“ или со квалитетот на меморијата на втората генерација и со својата „поставеност во преместеноста“ и со нејзината „задоцнетост“ (Hirsh, 1999, стр. 8). Бидејќи постмеморијата реферира на постгенерациската која не ги искусила/осведочила трауматичните настани директно, таа е „ретроспективно сведочење преку присвојување. Во прашање е присвојувањето на трауматичните искуства, но и на мемориите на другите како искуства кои можеби самиот тој ги имал и нивното впишување во сопствената животна приказна. Поспецифично, во прашање е етичката релација кон репресираните друг за кого постмеморијата може да служи како модел: како што јас можам да ги ’запаметам‘ сеќавањата на моите родители, исто така можам да го ’запаметам‘ и страдањето на другите“ (Hirsh, 2001, стр. 10–11). Постмемориската димензија е актуализирана и во *Обвинети: Вјера Гран* со оглед на тоа дека Тушињска го има холокаустното семејно искуство за кое дознава на деветнаесетгодишна возраст⁹ (информацијата дека мајка ѝ ја преживеала нацистичката окупација во Полска), што е назначено и на крајот од книгата во делот Благодарности, упатени до „сите мои соговорници – сопственици на сеќавањата, творци на мојата вештачка меморија и минато... Сакав да ја раскажам нејзината сторија на начин што може да ја засведочи некој којшто – како јас – не ја преживеал Војната, а едновременно поради семејните работи, со години ’не излегува од гетото’... Ова е мојата средба со неа, личните пресметки од времето на холокаустот што не ми било дадено да ги искусам, а што неизбежно е присутно во секој од моите избори во животот“ (2015, стр. 353, 351-352).

Мнемоничките димензии илустрирани во и преку романот го аргументираат придонесот на одредени видови меморија во поткопувањето на традиционално воспоставената дистинкција меѓу историјата и книжевноста. Во прилог на тоа одат и наративните и жанровските одлики на текстот. Жанровската флуидност допушта *Обвинети: Вјера Гран* да се именува и како „хибридно биографско дело“ (Подпора, 2019) и како „специфична историска проза чијшто историски карактер не се вклопува лесно во познатите модели на факто-фикциски меланжи“ (Стојменска-Елзесер, 2018). „Не пишував нејзина биографија. Ова не е монографија за артистичките достигнувања на Вјера Гран“ (Тушињска, 2015, стр. 351). Стратегиите на фрагментарно-дисконтинуираната наративна и колажна структура ја рефлектираат динамиката на кажување приказна за минатото, по пат на сеќавање: „Нема континуирана нарација на животниот пат ниту во

⁹ Тушињска ја истражува постмеморијата во својата книга *Family History of Fear* (2005), објавена кога мајка ѝ имала 80 години и стравувала од реакциите на соседите, поради објавената тајна.

секојдневието ниту во сеќавањето. Постојат траги (знаци). Слика од коишто може да се реконструира минатото“ (Тушињска, 2015, стр. 256).

Заклучок

Современиот книжевен контекст е во знакот на разнородните интердискурзивни преплетувања и создавањето различни жанровски хибриди кои ја артикулираат потребата за трансгресирачко преиспитување на границите меѓу дискурсите и жанровите и нивните конвенции на претставување на историјата. Дополнително, тоа е и во функција на ревизионистичко проблематизирање, еднакво и на книжевното и на историското минато, односно на традиционалните, востановените модуси на претставување на минатото. Следствено, жанровскиот микс на Агата Тушињска, артикулиран низ постапката апокрифна историја, но и низ документарното и фикциското преплетување, е најадекватниот наративен модел за да се проговори за статусот на минатото и за неговата достапност, односно за статусот на вистината, на настаните и на фактите и за можностите за нивно претставување и наративизирање.

Библиографија

- Елзесер-Стојменска, С. (2018). Историската проза на Агата Тушињска. Во Л. Танушевска (Прир.), *Folia Philologica Macedono-Polonica, Зборник на трудови од X македонско-полска научна конференција*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“, Том 9-10, стр. 223 -229.
- Лотман, Ј. (2006). *Семјосфера*. Скопје: Три.
- Тушињска, А. (2015). *Обвинети: Вјера Гран*. Скопје: Антолог.

* * *

- Ankersmit, R. F. (1994). *History and Tropology: The Rise and Fall of Metaphor*. Berkeley: University of California Press.
- Наџион, Л. (1996). *Poetika postmodernizma: istorija, teorija, fikcija*. Novi Sad: Svetovi.
- Hirsch, M. (1999). Projected Memory Holocaust Photographs in Personal and Public Phantasy. In M. Bal, J. Crewe and L. Spitzer (Eds.), *Acts of Memory: Cultural Recall in the Present*, Hannover and London: University Press of New England, pp. 3-23.
- Hirsch, M. (2001). Surviving Images: Holocaust Photographs and the Work of Postmemory, *The Yale Journal of Criticism*, 14, 5-37.
- Hirsch, M. (2008). The Generation of Postmemory, *Poetics Today*, 29(1), 103-128.
- Hutcheon, L. (2003). *The Politics of Postmodernism*. London /New York: Routledge.
- LaCapra, D. (1998). *History and Memory after Auschwitz*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Lesić, Z. (2008). Remembrance and the White Spots of Memory. In K. Kulavkova (ed.), *Interpretations: Memory and Art*. Skopje: Macedonian Academy of Sciences and Arts, pp. 19-28.
- Erl, A. and Rigney, A. (2006). Literature and the Production of Cultural Memory: Introduction, *European Journal of English Studies* 10(2), 111-115.
- McHale, B. (2001). *Postmodernist Fiction*. London and New York: Routledge

Podpora, A. (2019). A Misbehaved Testimony of the Shoah and the Disciplines of Memory: Vera Gran: The Accused by Agata Tuszynska“, *Przekładaniec*, special issue, “Translation and Memory”, pp.192–225.

Wesseling, E. (1991). *Writing History as a Prophet: Postmodernist Innovations of the Historical Novel*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Marija Gjorgjieva-Dimova

SS. Cyril and Methodius University, Skopje

Where there is a Voice, there is a Speaker!

Abstract: The starting point of the research is the thesis of the interpretive potential of the historical novel about history and its historiographical verifications. The theoretical framework of the study is based on Linda Hutcheon’s, Brian McHale’s, and Elizabeth Wesseling’s conceptions of the historical novel, which will be applied interpretatively to the novel *Accused: Viera Gran* by Polish author Agata Tuszynska. The interpretive focus is on the narrative procedures that articulate Tuszynska’s novel’s (re)interpretative relations to history and (meta)interpretative relations to existing textualizations of history, as well as their epistemological and (post)memorial implications.

Keywords: *revisionist historical novel; interpretation; history; postmemory.*

ГОД. 10
БР. 20

ПАЛИМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. X
NO 20